

СТАНОВИЩЕ

От проф. д-р Соня Колева Тончева, д.оз.н.

Хабилитирана в научна специалност „Социална медицина и организация на здравеопазването и фармацията”

Директор на Филиал Шумен, МУ – Варна

Относно: Дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „Доктор” по област на висше образование 7. Здравеопазване и спорт, професионално направление 7.4 Обществено здраве и специалност ”Управление на здравните грижи“

Въз основа на заповед Р-109-427 от 18.12.2019 г. на Ректора на Медицински университет - Варна съм член на Научно жури, а на основание Протокол №1 / 23.12.2019г. съм определена да изготвя становище, относно дисертационния труд на тема: **„УПРАВЛЕНИЕ НА БОЛКАТА ПРИ ПАЦИЕНТИ С ОНКОЛОГИЧНИ ЗАБОЛЯВАНИЯ – РОЛЯ НА МЕДИЦИНСКАТА СЕСТРА“**, за присъждане на ОНС „Доктор“ на **Мария Николова Добрева** – асистент в катедра „Здравни грижи”, Филиал Шумен на Медицински университет Варна, докторант на самостоятелна подготовка към Катедра „Здравни грижи” в Медицински университет - Варна. Научен ръководител: проф. д-р Соня Тончева, д. оз.н.

Представени са всички необходими документи, предвидени в Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника към него и Правилника за развитие на научния състав в Медицински университет - Варна.

1.Оценка на актуалността на темата

Онкологичните заболявания са социално значими заболявания, заемащи второ място в страната като причина за смърт сред населението в България, регистрирани в Националният център по обществено здраве и анализи. В Европа злокачествените заболявания са на второ място по значимост след сърдечно-съдовите с около 3 милиона нови случая и 1,7 милиона починали годишно. Един от най-важните проблеми за пациентите със злокачествени заболявания е борбата с болката.

Авторката е посветила своя труд на ролята, която може да има медицинската сестра в борбата с болката при пациенти с онкологични заболявания, като разширява тази теория и обсъжда и болката, причинена от други заболявания. Ас. Добрева е подбрала важен и не толкова изследван проблем за проучване – приноса, който могат да имат медицинските сестри при локализиране, оценка и контрол на болката при пациенти с онкологични заболявания, които много често „живеят“ с болка. Тъй като грижите, които медицинските сестри предоставят на пациентите, влияят силно върху качеството на живот, тя е представила в дисертационния труд и инструментариум за поддържане на качеството на здравните грижи при наличие на болка.

Актуалността на темата е безспорна, тъй като засяга много хора и медицинската наука непрекъснато се опитва да разгадае тайната на болката и да намери средства за нейното облекчаване, още повече ефективният контрол на болката е сред основните приоритети на Програмата за борба с рака на СЗО. Авторката чрез научното проучване

доказва, че в борбата с болката у нас медицинските сестри могат да имат съществен принос.

Проведеното проучване, предложенят инструментариум биха допринесли в практиката на медицинската сестра да бъде внесена яснота по отношение управление на болката и да се прилага стандарт, който ще гарантира качество на здравните грижи за тези пациенти. Приложената методология предоставя резултати, които в по – голямата си част биха били полезни при изясняване на ролята на медицинската сестра при онкологични пациенти с болка, въпреки някои допуснати противоречия в резултатите и неясен анализ.

Значимостта и актуалността на темата се потвърждава и от факта, че у нас медицинските сестри не изучават управление на болката и в практиката не им се възлага такава дейност, за разлика от установена практика в други страни медицинските сестри да осъществяват подобни дейности и да допринасят за качеството на живот на пациентите.

2.Оценка на резултатите

Дисертационният труд съдържа 169 страници и е структуриран в пет основни глави. Включва 52 фигури, 17 таблици и 3 приложения. Библиографският списък включва 170 литературни източника, от които 97 са на кирилица, 44 на латиница и 29 интернет източника. Дисертационният труд е обсъден и насочен за защита от катедрен съвет на Катедра „Здравни грижи“ към Медицински университет „Проф. д-р П. Стоянов“ - гр. Варна на 11.12.2019г.

Асистент Мария Добрева е определила ясно целта на дисертационния труд и са поставени осем задачи за постигането ѝ. Формулирани са три работни хипотези.

Обхванати са 450 души, разпределени в три групи респонденти, с ясно определени критерии за включване за всяка група:

Първа група – Медицински сестри, работещи в онкологични отделения на КОЦ-Шумен, КОЦ - Русе, СБАЛОЗ „Д-р Марко Марков” – Варна, УМБАЛ „Св.Марина” Варна (**n=180**).

Втора група – Пациенти, хоспитализирани в онкологични отделения на КОЦ-Шумен, КОЦ - Русе, СБАЛОЗ „Д-р Марко Марков” – Варна, УМБАЛ „Св.Марина” - Варна, Клиника по медицинска онкология (**n=250**).

Трета група – Експерти (n=20), лекари със специалност „Анестезиология и интензивно лечение”, работещи в онкологични центрове и клиники Шумен, Русе и Варна.

Нагледно в табличен вид са представени етапите на научното проучване, като са посочени време, място и приложен инструментариум. *Констатирам грешка в инструментариума за провеждане на стандартизираното интервю – посочена е анкетна карта №3, а би трябвало да бъде въпросник №1 (вероятно допусната техническа грешка)*. Надеждно са подбрани разнообразни методи за реализиране на научното проучване (анкетен, исторически и документален метод, стандартизирано интервю), които гарантират достоверност на получените резултати. Приложени са разнообразни статистически методи за обработка на първичната социологическа информация. Резултатите са таблично и графично представени.

Изследването е направено чрез две анкетни карти и един въпросник. За да проучи мнението на медицинските сестри и експертите относно въвеждане на **Фиш за управление на болката**, докторантката е приложила интересен подход - предварително им е представила собствено разработен модел на **Фиш за управление на болката** (сестринска документация), тъй като такъв до настоящия момент не е въведен.

Ас. Мария Добрева е осъществила проучването като е приложила изследователски инструментариум и подходящ подбор на извадка, обхващаща 450 респонденти. Методологичният подход създава възможност да бъдат изведени достоверни резултати и да бъдат направени изводи и заключения, относно необходимост от въвличане на медицинските сестри в процеса на управление на болката и в частност ползите за подобряване качеството на живот при пациенти с онкологични заболявания. Прави добро впечатление цялостната концепция на авторката – на базата на научно доказване да се предложат и иновативни за сестринската практика подходи.

Ас. Добрева е разработила **Алгоритъм за оценка на болката**, който е ценен инструмент за точно описание, оценка и регистриране на болката в сестринската документация, с което се гарантира че пациентите ще получат качествено управление на болката. Авторката е направила теоретична обосновка и схематично представяне на Алгоритъма, който медицинските сестри могат да приложат при онкологично болни.

Заслужава внимание и собствено разработеният **Фиш за управление на болката**, който би могло да бъде въведен в сестринската практика, като сестринска документация. Фишът е подходящо структуриран и може да предостави информация, относно: *Лични данни (паспортна част); вида и локализацията на болката, които могат да бъдат отбелязани на фигури; интензивност на болката по валидирани скали; регистриране на симптомите – потенциални въздействия върху функцията, активността, настроението и съня; дата, име и фамилия на медицинската сестра, извършила оценка на болката.* Въвеждането на **Фиш** в сестринската практика се потвърждава чрез изказано мнение на медицински сестри и експерти.

Подробно и детайлно авторката е разработила **Стандарт за качество на здравните грижи** при онкологично болни. Прилагането на стандарта ще допринесе за: *Повишаване качеството на живот при пациентите; Подобряване на клиничната практика на медицинските сестри; Професионализация на медицинските сестри; Ще прибави високо ниво на качество на медицинската помощ; Намаляване на разходите; Автономия на медицинските сестри;* Относно въвеждане на Стандарт за качество на здравните грижи при онкологично болни е проучено и мнението на медицински сестри и експерти, с което се доказва че прилагането му ще гарантира качество и е необходимо.

Предложените инструменти и доказаната им приложимост в практиката показва иновативно мислене на авторката и стремежа ѝ да подскаже желание за бъдеща автономна дейност на медицинската сестра, в рамките на нейната компетентност.

Доказвайки необходимост от допълнително обучение на медицинските сестри за управление на болката при онкологично болни авторката предлага специализация **„Управление на болката”** и **разработва конкретна програма**. Идеята ѝ е обоснована

с многофакторният характер на болката, различията в продължителност, интензитет, локализация вид и произход. Предложената програма не дублира програмата на съществуващата у нас специализация за онкологично болни. Ще се създаде възможност медицинските сестри да управляват, както онкологична така и невропатична, ревматологична и други видове болки, в условията на високотехнологична съвременна медицина и биотехнологични лекарствени средства.

Направени са конкретни препоръки, които се основават на доказаните с научното проучване резултати, точно адресирани към институции и структури, имащи отношение към проблема. Особено внимание заслужават препоръките по отношение на утвърждаване на специализация на медицинските сестри „Управление на болката”, въвеждане на „Стандарт за качество на здравните грижи при онкологично болни” и „Алгоритъм за оценка на болката“, който да бъдат прилагани от медицинската сестра.

3.Оценка на приносите

На базата на резултатите от научното проучване, изводите и препоръките докторантката е формулирала приноси с теоретично – познавателно и практико - приложно значение, от които по – важни са:

+ Приноси с теоретико - познавателен характер:

- Проучено е мнение по отношение компетентността на медицинските сестри за управление на болката при пациенти с онкологични заболявания.
- Анализирани са затрудненията, които най-често възпрепятстват управление на болката при пациенти с онкологични заболявания.
- Предложен е собствено разработен **Фиш за управление на болката (сестринска документация)**. Проучено е експертно и сестринско мнение, което потвърждава необходимост от въвеждането му в практиката.
- Теоретично е разработен **Стандарт за качество на здравните грижи при онкологично болни**, който ще гарантира качеството на здравните грижи, полагани от медицинската сестра

+ Приноси с практико-приложен характер:

- Разработена е **Програма за специализация „Управление на болката“**
- Разработен е **Алгоритъм за оценка на болката**, включващ систематична последователност от действия на медицинската сестра, които ще осигурят сигурност в процеса а управление на болката.
- **Фишът за управление на болката** може да се разглежда като инструмент за оценка на болката от медицинските сестри и да подобри планирането на сестринските грижи.

Представеният дисертационен труд е посветен на актуална тема от сестринската практика, достатъчен е по обем и на базата на проведено научно проучване са направени важни изводи и са очертани теоретични и практически приноси. Считаю, че би било полезно той трябва да бъде представен пред институциите, към които авторката отправя препоръки. *Препоръчвам доказаните резултати да намерят място в различни научни форуми и списания за представяне на констатациите и*

результатите, свързани с дейността на медицинската сестра при включването ѝ в дейности по управление на онкологичната болка.

Приемам представеният автореферат в обем от 74 страници , който в структурно отношение представя съществените моменти от разработения дисертационен труд и дава пълна представа за концепцията, методологията, структурата и резултатите на дисертационното изследване. Нямам критични бележки.

Авторското портфолио включва участие с 4 научни публикации, от които 1 в специализирано списание и 3 в сборници от научни конференции, в които ас. Добрева е първи автор. Публикациите са свързани с темата на дисертационния труд. *Препоръчвам на докторантката в перспектива да публикува резултати като самостоятелен автор, за да бъде разпознаваема с основната тема, по която провежда научно – изследователска работа.*

Ас. Мария Добрева покрива напълно приетите от МУ- Варна изисквания, за присъждане на образователна и научна степен „Доктор”.

4.Лични впечатления

Познавам лично докторантката - преподавала съм ѝ в базовото обучение за придобиване на специалност „Медицинска сестра“ в МК Шумен и в магистърската програма по Управление на здравни грижи в МУ Варна. Отзивчива и коректна ас. Мария Добрева притежава много добри умения за работа в екип. Отговорна и системна в работата си като млад преподавател, тя е уважавана от студенти и колеги. Изгражда умело умения за разрешаване на разнообразни педагогически казуси в ежедневната си дейност като преподавател и административен асистент във Филиал Шумен. Изборът на темата ѝ е продължение на натрупаният в практиката, като медицинска сестра, опит. Като научен ръководител споделям удовлетвореността си от взаимната работа и преоткривам ас. Добрева като търсещ неоткрити, важни за сестринската практика проблеми с готовност за предлагане на разумни решения. *Бих препоръчала ас. Добрева да бъде по - прецизна в оформяне на научно – изследователската си продукция и да усъвършенства стила си на научно писане.*

Отправените критични бележки и препоръки към ас. Мария Добрева не намаляват стойността на дисертационния труд, за който изготвям становище.

В заключение: Въз основа на професионалното развитие, научните и учебно-преподавателски постижения и съобразявайки се с критериите на Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника към него и Правилника за развитие на академичния състав в МУ - Варна, давам положително становище и убедено предлагам на уважаемото Научно жури докторантката **ас. Мария Добрева да придобие ОНС „Доктор” по специалността „Управление на здравни грижи”.**

05.02.2020г. Гр. Варна

проф. д-р Соня Тончева, д.оз.н.